

Володимир Онацький,
заступник директора з навчально-виховної роботи,
Центр творчості дітей та юнацтва
Оболонського району м. Києва, Україна
ORCID ID: 0000-0002-4751-7029
e-mail: ovm.phd@gmail.com

РЕЗУЛЬТАТИ ОНЛАЙН-ОПИТУВАННЯ ПЕДАГОГІВ ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТИ ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті представлено результати онлайн-опитування учителів щодо особливостей роботи з обдарованими учнями у закладах загальної середньої освіти України. Проаналізовано специфіку освіти обдарованих учнів на початку ХХІ ст. і в умовах чинного державного стандарту. Дано оцінку вже проведеним реформам освіти і перспективам подальшого навчання академічно обдарованих учнів в рамках реформи НУШ. Проаналізовано регіональні особливості роботи з обдарованими дітьми і специфіку роботи з ними у містах і сільській місцевості. Дослідною базою для проведення онлайн-опитування визначено групу «Союз освітян України» у мережі Facebook. За результатами цього дослідження, в якому взяли участь 219 практикуючих учителів з усіх регіонів України, визначено ставлення педагогів до феномену дитячої обдарованості, дано оцінку ролі дошкільної освіти для подальшого розвитку здібностей, проаналізовано сучасні інтерпретації поняття «обдарована дитина» та наголошено на розв'язанні проблем, з якими стикається переважна більшість обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти України. З-поміж іншого, за результатами оцінювання державної політики України в галузі освіти обдарованих встановлено, що в умовах старого державного стандарту рівень освіти обдарованих був вищим (на рівні 9,2 бали з 12), натомість після впровадження реформи НУШ показник знизився до рівня 6,9 балів. Переважна більшість опитаних педагогів зазначила, що сучасна освіта орієнтована на «середнього» учня і дітей з особливими освітніми потребами, натомість обдаровані діти опинилися у заручниках егалітарних трендів в освіті, які нівелюють конкурсні відбори і спеціалізовані ЗЗСО як установи для здібних до навчання дітей. За результатами дослідження зроблено висновок щодо необхідності залучення обдарованих дітей до категорії осіб з особливими освітніми потребами, які потребують тьютора (асистента) і розроблення освітньої траєкторії для подальшого розвитку кожного обдарованого учня.

Ключові слова: обдарованість, академічна обдарованість, обдарована

дитина, анкетування учителів, реформа освіти, НУШ, Україна.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Навчання обдарованої молоді було одним з пріоритетів системи освіти України від початку проголошення незалежності. З 1991 р. в Україні запроваджено різні програми розвитку обдарованих учнів, створено велику мережу закладів освіти нового типу, започатковано міжвідомчий банк даних обдарованих учнів в усіх областях України, реалізовано грантові програми президентів України з підтримки обдарованої молоді, створено Інститут обдарованої дитини (2007) тощо. Для вдосконалення системи освіти обдарованих учнів на початку XXI ст. тричі переглянуто Концепцію профільного навчання у старшій школі (2003, 2009, 2013) (Березівська, 2022, с. 13). При цьому, ключова роль у підтримці обдарованих учнів почала відводитись державно-громадському творчому об'єднанню Мала академія наук (МАН) України, філії якого діяли в 27 територіальних відділеннях і включали понад 40 типів наукових гуртків і секцій (Бочарова, 2011, с. 7–8).

Суспільно-політичні трансформації в Україні протягом 2013-2014 рр. спонукали до певної переорієнтації системи освіти. На зміну ідеям елітарності й варіативності навчання почали впроваджуватися ідеї егалітарності (рівності) та інклюзивності освіти. З упровадженням реформи НУШ та оновлення Державного стандарту базової середньої освіти на освіту обдарованих чекали суттєві зміни, спричинені зокрема перетворенням закладів освіти нового типу (колегіумів, гімназій, спеціалізованих шкіл, ліцеїв) на звичайні заклади освіти (Онацький, 2023), в яких першочергове право на навчання отримали не обдаровані учні, які раніше вступали до таких закладів на конкурсній основі, а діти, які зареєстровані у громаді (мікрорайоні). Також на зміну таким науково-педагогічним проектам, як «Росток», «Інтелект України», «На крилах успіху» та ін., почала централізовано впроваджуватися програма НУШ. При цьому реформою було передбачено запровадження профільного навчання в

академічних і професійних ліцеях, в яких будуть навчатися найбільш обдаровані діти. Однак чергові реформи освіти і фактична зупинка реформи НУШ спонукають до переосмислення вже набутого досвіду роботи з обдарованими дітьми. Таким чином, ми вирішили провести онлайн-опитування серед педагогів щодо специфіки освіти обдарованих учнів у ЗЗСО України від часу здобуття незалежності до упровадження реформи НУШ.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Попри часткове згортання досліджень обдарованості в Україні закордонні фахівці демонструють стабільну увагу до проблеми розвитку здібностей, особливо в умовах стрімкої діджиталізації освіти. Наприклад, дослідження К. Шеффілд доводять, що сучасні технології стали основним навчальним і творчим каналом для великої кількості обдарованих учнів. Зважаючи на те, що сучасні діти змалку зростають в оточенні гаджетів, одним із завдань суспільства стає оновлення освіти таким чином, щоб вона відповідала інтересам дітей і досягненням технологій (Sheffield, 2007). На важливості технологій для навчання обдарованих дітей також наголошують Х. Алі та А. Алрейса (Ali & Alrayes, 2019), у дослідженні яких аналізуються сучасні описові й емпіричні технології навчання обдарованих учнів. Незважаючи на поодинокі емпіричні дослідження освіти обдарованих учнів в Україні, нами акцентовано увагу на відсутності розвідок, в яких здійснено оцінювання рівня якості освіти обдарованих учнів і прийомів, які використовують педагоги для подальшого розвитку обдарованих дітей у їх прагненні до саморозвитку.

Мета статті – презентувати результати онлайн-опитування (експертного оцінювання) педагогів-практиків щодо специфіки освіти обдарованих учнів у ЗЗСО України.

Методика дослідження. Стрімкий розвиток мережі інтернет та онлайн-ресурсів на початку ХХІ ст. призвів до трансформації методів збирання даних у сучасній соціології і психології. На зміну звичним

методам опитування (F2F інтерв'ю, телефонне опитування) прийшли методи комп'ютерного збирання та оброблення даних (CAPI, CASI, CATI). Використання онлайн-опитувань (інтернет-опитувань) має багато переваг, одна з яких – це низька вартість і висока швидкість опитування. Натомість найбільш відомим недоліком цього методу є існування СПАМ-фільтрів, які заважають масовій розсилці листів. Не вдаючись до аналізу онлайн-опитувань, розкриємо методику проведеного дослідження.

Перший крок у плануванні онлайн-опитування – визначення мети дослідження, цільової аудиторії і формулювання запитань анкети. Зважаючи на різноманітність платформ для збирання даних ми обрали варіант Google форми, що дало змогу залучити велику кількість учасників опитування, урізноманітнити налаштування і забезпечити автоматизований аналіз отриманих відповідей.

Подальшим кроком в організації онлайн-опитування стало розроблення плану, визначення механізму збирання даних, порядку запитань, часу на відповідь і необхідну кількість відповідей від кожного учасника. Було також враховано можливість участі в опитуванні на засадах анонімності, адже це забезпечило достовірність результатів і максимальну кількість учасників.

За результатами попереднього тестування анкети і корекції виявлених технічних і логічних помилок анкету було запропоновано учасникам. Після проведення опитування використано статистичний і якісний аналіз отриманих даних. Таким чином, враховано такі показники: кількість учасників, вибір платформи, розроблення плану і механізму збирання даних, тестування опитування перед його запуском та аналіз здобутих результатів.

Виклад основного матеріалу. Онлайн-опитування проводилося протягом лютого 2023 р. Дослідною базою обрано професійну спільноту педагогів «Союз освітян України» (URL:

<https://www.facebook.com/groups/1419914631619499/>). В опитуванні взяли участь 219 респондентів з усіх регіонів України за винятком тимчасово окупованої АР Крим (Табл. 1). Онлайн-опитування проводилось у змішаному форматі і складалося з 23 питань. Перша частина опитувальника, що складалася з 7 запитань, передбачала збирання інформації про респондентів. Друга частина (16 запитань) стосувалася безпосередньо думок педагогічних працівників щодо особливостей роботи з обдарованими учнями.

Таблиця 1

Розподіл учасників опитування (респондентів) за областями України

Вінницька (8)	Волинська (10)	Дніпропетровська (11)	Донецька (3)
Житомирська (15)	Закарпатська (18)	Івано-Франківська (6)	Запорізька (3)
Кіровоградська (6)	Київська (20)	Луганська (3)	Львівська (11)
Миколаївська (6)	Одеська (16)	Полтавська (10)	Рівненська (16)
Сумська (2)	Тернопільська (5)	Харківська (10)	Херсонська (7)
Хмельницька (8)	Черкаська (12)	Чернігівська (5)	Чернівецька (8)

В інструкції до опитувальника зазначено, що частина запитань є відкритими і потребують відповідей респондентів; закритими (з визначеними варіантами відповідей) і змішаними (з можливістю вносити свої коментарі до запропонованих варіантів). Більшість запитань (17 з 23) були обов'язковими. Аналіз результатів засвідчив, що 26 респондентів надали відповіді анонімно, при цьому 17 з 26 учасників ідентифікували себе з Донецькою, Запорізькою, Миколаївською, Луганською або Херсонською областями, тобто були під окупацією або її можливою загрозою. З-поміж інших учасників аналіз даних засвідчив, що в опитуванні взяли участь 175 жінок і 18 чоловіків. Відповідно 26 респондентів не надали інформацію про себе. Крім цього, на основі аналізу персональних даних респондентів отримано такі результати:

- станом на 01.01.2023 212 респондентів (97 %) працювали у ЗЗСО. По одному респонденту працювали (мали досвід) у закладах професійно-

- технічної і вищої освіти; перебували за кордоном, у простої, в окупації, на вилученні років, і ще один респондент полишив роботу у сфері освіти;
- 204 учасники (93 %) працювали виключно у державних (комунальних) ЗЗСО, 14 респондентів мали досвід роботи у закладах як державної, так і приватної форми власності і 1 учасник мав досвід роботи у приватному закладі освіти;
 - 118 респондентів були представниками сільської місцевості, зокрема 93 учасники (42,5 %) працювали в селах і 25 (11,5 %) у селищах міського типу. Відповідно 101 респондент (46 %) надав відповіді на поставлені запитання з досвіду роботи у міських ЗЗСО, зокрема 58 учасників (26,5 %) представляли обласні центри (з них 21 респондент працював у місті-мільйонері) і 43 учасники (21 %) працювали у ЗЗСО районних центрів і невеликих міст;
 - педагогічний стаж учасників опитування розподілився таким чином: 155 респондентів мали досвід роботи понад 20 років (71 %); 46 учасників (21 %) працювали в освіті 10–20 років; 16 учасників мали досвід 5–10 років (7,5 %) і 2 респонденти (0,5 %) працювали у закладах освіти менше 5 років;
 - серед усіх учасників опитування 153 респонденти були представниками шкільних адміністрацій, зокрема 18 осіб (8,2 %) – директори ЗЗСО і 135 фахівців (61,6 %) були заступниками директорів. Також в опитуванні взяли участь 63 учителі (29 %) і 3 фахівці (1,4 %) з іншої сфери освіти.

Друга частина опитувальника складалася з 16 запитань, які стосувалися особливостей реформування системи загальної середньої освіти України, специфіки роботи з академічно обдарованими учнями в умовах попереднього державного стандарту і перспектив подальшої роботи в умовах реалізації реформи НУШ. За результатами опитування наведено

нижче висновки.

Перше тематичне запитання стосувалося дилеми, чи можна вважати усіх дітей обдарованими. У публікації «Всі діти обдаровані» (Онацький, 2001) ми обстоювали тезу, що одним із ключових завдань кожного ЗЗСО є діагностика і подальший розвиток здібностей і талантів учнівської молоді. Однак за результатами опитування цю тезу підтримують лише 122 респонденти (56 %). Натомість 68 респондентів (31 %) висловили думку, що не всіх дітей можна вважати обдарованими. При цьому 29 респондентів (13 %) не змогли визначитися з відповіддю. Аналіз географії респондентів не виявив суттєвих відмінностей у відповідях і засвідчив рівномірний розподіл результатів по всіх областях України у межах статистичної похибки на рівні 3 %. Думку про те, що всі діти є обдарованими, найбільше підтримали педагогічні працівники Волинської (60 %), Житомирської (73 %), Івано-Франківської (83 %), Київської (60 %) і Тернопільської (100 %) областей. Натомість теза, що не всі діти є обдарованими, була підтримана освітянами Львівської (55 %), Полтавської (45 %) і Хмельницької (62,5 %) областей. При цьому найбільша суперечність була зафіксована у Закарпатській області, в якій, серед усіх 18 респондентів, ствердну відповідь щодо обдарованості всіх дітей надали 10 фахівців (55,5 %), 7 – дали негативну відповідь (39 %) і 1 респондент не зміг визначитися з відповіддю (5,5 %), а також у Полтавській, в якій серед 10 учасників співвідношення голосів розподілилось так: 5+, 4–, 1 – не визначився.

Друге тематичне запитання закритого типу було сформульовано так: «Чи сприяє розвитку обдарованості дітей дошкільна освіта?». Ствердну відповідь дали 170 респондентів (77,5 %), 21 учасник зазначив, що дошкільна освіта не сприяє розвитку обдарованості (9,5 %) і 28 фахівців не змогли визначитися з відповіддю (13 %). При цьому не було зафіксовано суттєвих відмінностей у відповідях між педагогічними працівниками з міської і сільської місцевостей. Серед 118 респондентів, які працюють у селах і селищах міського типу, 97 учасників дали ствердну відповідь (82 %),

9 – негативно (8 %), 12 – не змогли визначитися з відповіддю (10 %). Натомість серед фахівців, які працюють у містах (101 респондент), розподіл голосів засвідчив, що 73 фахівці ствердно ставляться до ролі дошкільної освіти в розвитку обдарованості (72 %), 12 – негативно (12 %), 16 – не змогли визначитися з відповіддю (17 %). При цьому серед 58 фахівців з обласних центрів лише 40 респондентів дали ствердну відповідь (69 %), тоді як серед фахівців з невеликих міст і районних центрів – 35 учасників (81 %). Тобто можемо зазначити, що у великих містах педагогічні працівники ЗЗСО більш скептично ставляться до потенціалу дошкільної освіти в розвитку обдарованості порівняно з фахівцями, які працюють у селах.

Третє тематичне запитання (відкритого типу) стосувалося думок освітян щодо труднощів, з якими стикаються академічно обдаровані діти під час навчання у ЗЗСО. Аналіз відповідей згрупувано у три тематичні групи: 1) педагогічні труднощі, що пов'язані з існуючою системою освіти загалом і роботою педагогічних працівників зокрема; 2) соціально-психологічні труднощі, які обумовлені розвитком внутрішнього світу дитини, відносинами обдарованих учнів як з однолітками, так і з батьками; 3) інші труднощі, пов'язані з часо-просторовим виміром і зовнішніми факторами.

На думку респондентів, найбільш негативно на освіту обдарованих учнів впливає надмірна завантаженість програм, погана диференціація навчання, обов'язковість вивчення великої кількості предметів і непрофесійність педагогічних працівників. З-поміж усіх 219 респондентів 65 фахівців у своїх відповідях наголосили на тому, що обдарована дитина «затиснута» в рамки шкільної програми, яка орієнтована на середнього учня. Часто обдарованим дітям стає нецікаво навчатися за стандартними шкільними програмами, через що вони можуть замкнутися у собі і демонструвати певний протест усталеному навчальному розпорядку. Зважаючи на те, що система освіти потребує рівної уваги до всіх предметів, обдаровані діти часто не хочуть виконувати вимоги, що нав'язані ззовні

(учителем). Через загальні стандарти оцінювання академічно обдарованим учням часто нецікаво вчитися з однолітками, адже увага учителів зазвичай спрямована на невстигаючих учнів. При цьому обдаровані учні часто є незручними для тих учителів, які не бажають забезпечувати індивідуальну освітню траєкторію, розробляти завдання ускладненого рівня тощо. Таким чином, стандартизація програм, намагання системи освіти загнати обдарованих учнів у чітко визначені рамки, небажання багатьох педагогів диференціювати завдання для здібних до навчання учнів негативно позначаються на освіті обдарованого покоління. При цьому у тих школах, де наповненість класів сягає 30 і більше учнів, учителям так само складно диференціювати навчальний процес через брак часу на уроці і перевантаженість програм.

Іншою важливою перешкодою в освіті академічно обдарованих учнів є наявна матеріально-технічна база та організаційні процеси, які домінують у системі освіти. За замовчуванням обдарованих дітей залучають до участі в усіх можливих олімпіадах і конкурсах, які, за словами трьох респондентів, часто є недоброчесними. Негативно на розвиток обдарованих учнів впливає зменшення годин на позакласну роботу, відсутність гуртків і творчих секцій за інтересами, а також перебої зі світлом та інтернетом. Разом з тим в умовах воєнного стану загострилися соціальні проблеми, зокрема двоє респондентів зазначили, що обдаровані діти не відчують підтримки зі сторони не тільки учителів, а й батьків, через що діти замикаються в собі. Ще три респонденти, які представляють сільську місцевість, загострили увагу на тому, що в сільських школах обдарованим дітям значно важче, адже немає умов для якісного навчання (унаочнення, інтернету тощо). За підрахунками одного з цих фахівців, у сільських класах є лише одна обдарована дитина на два-три класи і більшість учителів не можуть працювати з нею на її рівні (понад стандарт).

Респонденти також звернули увагу на випадки булінгу обдарованих учнів, їхні проблеми в спілкуванні з однолітками, зниження мотивації під

час навчання з одночасною ідеалізацією власних вже здобутих знань. З нашого досвіду, обдаровані учні, які показували високі результати під час навчання у середній школі, часто зловживають минулими успіхами, через що в старшій школі не витримують конкуренції з тими учнями, які докладали додаткових зусиль під час виконання ускладненого навчального матеріалу. Внаслідок цього у деяких здібних до навчання учнів спостерігається зневіра у власних силах, зниження самооцінки і мотивації для подальшого навчання.

Найбільше проблем в освіті, на думку фахівців, сконцентровано переважно у сфері державного управління й практичної педагогіки. Натомість соціально-психологічні труднощі мають вторинне значення і лише побіжно впливають на розвиток обдарованості. При цьому одним із проблемних чинників освіти обдарованих учнів є брак часу і надмірне навантаження здібних до навчання дітей через їх постійне залучення до різноманітних змагань (олімпіад, конкурсів тощо). Щоб забезпечити максимально комфортні умови для навчання обдарованих учнів, учасники онлайн-опитування радять розвантажити навчальні програми, адже, за нашими підрахунками, менше половини з вивченого матеріалу дитина може використати на практиці. Також важливо сприяти диференціації навчання, зокрема через відновлення класів з поглибленим вивченням окремих предметів і гурткової роботи, щоб обдаровані діти могли задовольняти свої навчальні потреби у позаурочний час.

Четверте тематичне запитання (закритого типу) було сформульовано так: «Чи сприяє розвитку обдарованості рання навчальна диференціація (наприклад, поглиблене вивчення іноземних мов, предметів естетичного чи спортивного спрямування)?». Результати засвідчили, що 78 % респондентів відповіли ствердно, 9 % не змогли визначитися з відповіддю і 7 % учасників зазначили, що рання навчальна диференціація суттєво не впливає на розвиток обдарованості. При цьому 6 % учасників обрали варіант «Інше» і

надали розгорнуті відповіді. Респонденти зазначили, що рання диференціація може бути корисною за умови правильного визначення обдарованості. Натомість бажання батьків слідувати модним трендам або нав'язувати дітям власних нереалізованих талантів може негативно позначитися на розвитку потенційної обдарованості дітей. Важливо, щоб рання навчальна диференціація набула подальшого продовження в середній і старшій школі. Запорукою для успішного розвитку обдарованості є її правильне діагностування, адже невчасне й хибне визначення обдарованості може тільки нашкодити дитині.

Наступні два напівзакритих запитання анкети стосувалися наявності досвіду респондентів у використанні авторських програм і педагогічних технологій, а також ефективності від їх упровадження у роботу ЗЗСО. Аналіз результатів засвідчив, що 159 фахівців (72,5 %) не мали жодного досвіду упровадження педагогічних технологій (проєктів), 33 учасники (15 %) мали досвід роботи за проєктом «Інтелект України», 6 (2,5 %) – за технологією «Росток», 4 (2 %) – за програмою «На крилах успіху». Інші 17 учасників (8 %) мали поодинокий досвід упровадження комбінованої системи М. П. Гузика, програм «Крок за кроком», «ПіснеЗнайка» та авторських програм і курсів спеціалізованих ЗЗСО для роботи з обдарованими учнями у сфері ІТ, природничих, філологічних та економічних наук. Один респондент мав досвід участі в експерименті Всеукраїнського рівня «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення інтегрованого курсу «Природничі науки».

Аналіз результатів ефективності упровадження інноваційних технологій в освітній процес засвідчив, що з-поміж 60 учасників, які мали різний досвід проєктної діяльності, 42 фахівці (70 %) зазначили, що якість освіти у закладі освіти зросла; 14 респондентів зауважили, що нічого не змінилося, натомість 4 респонденти зазначили, що якість освіти з упровадженням різних технологій знизилася. При цьому 17 учасників дали розгорнуті відповіді й наголосили, що попри експериментальну діяльність

ефективність упровадженої у їхньому ЗЗСО технології залежала насамперед від учителя і навчальної мотивації учнів.

Сьоме тематичне запитання (відкритого типу) стосувалося педагогічних прийомів, які респонденти використовують у роботі з обдарованими учнями. 157 учасників (58 %) відповіли, що використовують індивідуальний підхід, зокрема розробляють завдання підвищеного рівня, готують обдарованих дітей до олімпіад, МАН та інших конкурсів. Респонденти також зазначили, що в роботі з обдарованими учнями доцільно використовувати ідеї перевернутого навчання, щедре оцінювання, ситуації успіху, прийом «лови помилку», незавершене речення, проєктну роботу, інтерактивні методи, прийом фішбоун (fishbone), ефект Розенталя, елементи ейдетики, Сінгапурського підходу, зокрема групування учнів у кластери за рівнем академічної успішності. При цьому 16 учасників звернули увагу на необхідність випереджальних і творчих завдань, оскільки такий підхід, на думку деяких респондентів, максимально сприяє розвитку уяви та образного мислення обдарованих учнів.

Наступні три запитання стосувалися оцінювання фахівцями рівня освіти обдарованих учнів до і після впровадження реформи НУШ. Учасникам було запропоновано оцінити освітню політику України за шкалою від 1 до 12, де 1 – найнижчий, а 12 – найвищий рівень освіти обдарованих учнів у ЗЗСО. За результатами опитування було визначено середню арифметичну оцінку рівня освіти і можливостей для навчання обдарованих учнів. Зокрема, в умовах старого державного стандарту рівень освіти обдарованих було оцінено на рівні 9,2 балів, натомість після упровадження реформи НУШ – 6,9 балів. У коментарях до своїх оцінок шестеро респондентів зазначили, що реформа НУШ реалізується лише 5 років, тому складно дати об'єктивну оцінку, тим паче в умовах поширення пандемії COVID-19 і військового стану. Троє фахівців зазначили, що НУШ дає дітям багато свободи, але гальмує інтелектуальний розвиток, через що

спостерігається поверхове мислення без заглиблення у проблемні питання. Одна респондентка із 16 учасників, які мають досвід роботи у ЗЗСО у межах 5–10 років, зазначила, що як учениця мала більше активностей і можливостей для саморозвитку, порівняно з тим, які можливості зараз мають обдаровані діти.

Третє напівзакрите запитання щодо реформи освіти стосувалося маркерів НУШ. Учасникам було запропоновано обрати одне з чотирьох тверджень, яке максимально точно відображає реформу НУШ і місце освіти обдарованих у ній (Рис. 1). На вибір учасників запропоновано такі варіанти: 1) завдяки НУШ обдаровані учні мали більше можливостей для саморозвитку; 2) реформи в освіті України (у т.ч. НУШ) є декларативними і не мають практичних змін; 3) НУШ зосереджена на рівності доступу до навчання та інклюзивності, а не на обдарованості; 4) інше (обрати свій варіант). За результатами встановлено, що більшість респондентів (100 осіб (45,5 %)) обрали третій варіант, натомість 61 учасник (28 %) обрав перший варіант. При цьому 43 респонденти зазначили, що усі реформи в освіті України де-факто не мають практичного значення, а 15 фахівців (6,8 %) дали розгорнуті відповіді.

17. Оберіть твердження, яке максимально точно відображає реформу НУШ та освіту академічно обдарованих учнів.

 Копіювати

219 відповідей

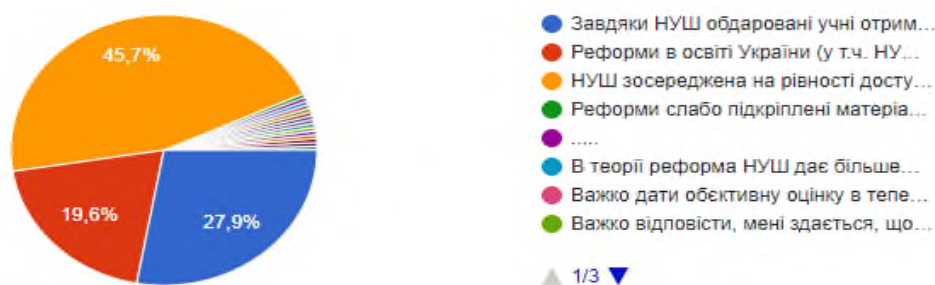

Рис. 1. Розподіл відповідей на запитання про специфіку реформи НУШ

Респонденти, які дали розгорнуті відповіді, зазначали, що попередні реформи не були підкріплені матеріально, проте реформа НУШ посприяла наповненню ЗЗСО додатковим оснащенням і технічним забезпеченням, що

підвищило рівень зацікавленості дітей до навчання. При цьому три роки дистанційного навчання призупинили реалізацію реформи НУШ, що суттєво вплинуло на результати навчання. Сповільнення реформи також спричинило хибне тлумачення деякими вчителями ідей реформи, які перевели навчання у площину суцільного «бавлення», проте можливості НУШ можна побачити у тих ЗЗСО, де навчання обдарованих учнів забезпечують обдаровані вчителі.

Наступне запитання анкети сформульовано так: «Чи погоджуєтеся Ви з твердженням, що шкільна освіта розрахована на середнього учня, а здібності та обдарування краще розвивати у позаурочний час?». За результатами було зафіксовано суперечність у поглядах респондентів, адже розподіл відповідей засвідчив умовну рівність – 90 учасників (41 %) відповіли ствердно, 78 осіб (35,5 %) були незгодні з цим твердженням і 51 респондент (23,5 %) не визначилися з відповіддю. При цьому більшість учасників переконані, що академічно обдаровані учні мають перебувати у фокусі уваги інклюзивної освіти, адже розвиток таких дітей відрізняється від умовної норми. У прикінцевих коментарях до анкети респонденти зазначали, що кожна обдарована дитина повинна мати свого асистента, який сприятиме її подальшому розвитку і вибудовуватиме індивідуальну освітню траєкторію її розвитку.

19. Чи повинні академічно обдаровані діти бути у фокусі інклюзивної освіти?

 Копіювати

219 відповідей

Рис. 2. Розподіл відповідей на запитання про інклюзію та обдарованість

Таким чином, ми переконані, що обдаровані діти – це діти з особливими освітніми потребами, які потребують супроводу асистента і педагогічної підтримки у своєму праві здобувати якісну освіту поглибленого рівня.

Для визначення поняття «академічно обдарована дитина» респондентам б запропоновано такі чотири варіанти: 1) дитина, яка має високі оцінки (10+) з усіх предметів; 2) дитина, яка має значні успіху в навчанні порівняно з іншими; 3) дитина, яка здатна знаходити нестандартні рішення; 4) інше. Переважна більшість респондентів – 168 осіб (76,5 %) обрали третій варіант, 26 учасників (12 %) обрали другий варіант, 14 (6,5 %) – перший варіант і ще 11 респондентів (5 %) наголосили на тому, що поняття «академічно обдарована дитина» враховує всі три варіанти, при цьому академічна обдарованість проявляється частіше з окремих предметів, а не з усіх навчальних дисциплін.

Розкриваючи особистісні риси обдарованих учнів, респонденти зазначили, що часто у таких дітей спостерігається невідповідність між інтелектуальним, фізичним і соціальним розвитком. Також у академічно обдарованих учнів може бути наявна певна неприязнь до школи, адже деякі з них є об'єктами насмішок і насильства з боку однолітків. Крім того, для обдарованих учнів характерний перфекціонізм (схильність ставити перед собою нереальні цілі), а також занурення у філософські проблеми. При цьому 18 респондентів зазначили, що академічно обдаровані діти нічим не відрізняються від своїх однолітків ані за фізичними, ані за психологічними чи іншими якостями.

Останнє запитання анкети передбачало зворотний зв'язок від учасників і визначення тих аспектів освіти обдарованих учнів, про які до цього не зазначалося. У своїх відповідях респонденти зауважували, що освіта обдарованих учнів потребує оновлення інструментарію для діагностування таких дітей. Суттєвих змін потребує усталена система конкурсів та олімпіад як навчально-наукових заходів, до яких залучають

начебто найбільш здібних учнів. Однак де-факто більшість учнів беруть участь у заходах без бажання, а вчителів змушують звітувати за проведенні заходів і активну участь в олімпіадах своїх учнів. Восьмеро учасників наголосили, що обдаровані діти потребують таких самих учителів або тьюторів, які будуть супроводжувати їх подальший розвиток. На думку двох респондентів, перехід освіти у дистанційний формат спричинив суттєве зменшення кількості обдарованих дітей. В умовах війни багато дітей стали пасивними і байдужими до навчання, однак академічно обдаровані діти мають більше часу для самоосвіти і роботи у власному темпі. У таких умовах суттєво змінилася роль учителя, який має бути не ретранслятором знань, а мотиватором для дітей у необхідності їх постійного саморозвитку. Важливо також, щоб батьки сприяли створенню можливостей для дітей у їх бажанні вчитися. Особливо в сучасних умовах, коли не працює більшість гуртків і секцій.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Освіта обдарованих учнів тривалий час була одним із пріоритетів середньої ланки освіти України. Протягом чверті століття переважна більшість шкіл перепрофілювала свою діяльність із закладів загальної середньої освіти у гімназії і школи з поглибленим вивченням окремих предметів. Однак внаслідок суспільно-політичних трансформацій і глобальних тенденцій до егалітарності та інклюзивності освіти нова українська школа почала орієнтуватися не стільки на обдарованих учнів, скільки на учнів, які потребують додаткової педагогічної уваги. При цьому обдаровані діти не увійшли до цієї категорії учнів, адже за замовчуванням вважаються такими, що можуть самі собі дати раду, через що не потребують супроводу асистента.

Зважаючи на першочергове завдання розвитку інтелектуальної еліти як запоруки подальшого економічного розвитку, наголошуємо на необхідності повернення до ідей поглибленого вивчення окремих предметів

і диференціації навчання, на відміну від сучасних трендів, які культивують ідею рівного доступу до навчання усіх дітей. Ми переконані, що такий підхід обмежує права академічно обдарованих учнів, які опинилися в заручниках системи «поверхового» навчання, що орієнтується виключно на середнього учня. Така ситуація є своєрідним віддзеркаленням усталеної в СРСР системи середньої освіти, коли за однією партою сиділи двієчники і відмінники, внаслідок чого зі шкіл випускалися переважно трієчники, що призвело до всіх відомих наслідків.

Ураховуючи необхідність підвищення рівня освіти обдарованих учнів, подальші перспективи вбачаємо в організації опитування серед батьків школярів і науково-педагогічних працівників щодо покращення освіти обдарованих учнів, зокрема забезпечення їх права на освіту понад стандарт і створення можливостей для подальшого саморозвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Березівська, Л. Д. (2022). Концептуальні засади реформування змісту загальної середньої освіти в Україні (1991–2017): історико-джерелознавчий аспект. *Науково-педагогічні студії*, 6, 9–25. DOI: <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2022-6-9-25>
- Бочарова, О. А. (2011). Особливості педагогічної підтримки обдарованих учнів в Україні. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: педагогіка, психологія і соціологія*, 11, 6–11.
- Онацький, В. М. (2001). Всі діти обдаровані. *Обдарована дитина*, 6, 34–43.
- Онацький, В. М. (2023). Розвиток спеціалізованої освіти для академічно обдарованих учнів в Україні на початку XXI століття. *Освіта та педагогічна наука*, 1(182), 86–96. [https://doi.org/10.12958/2227-2747-2023-1\(182\)-86-96](https://doi.org/10.12958/2227-2747-2023-1(182)-86-96).
- Ali, H., Alrayes, A. (2019). The Role of Technology in Gifted and Talented Education: A Review of Descriptive and Empirical Research. *University of Bahrain – English Language Center: The 2nd International Conference Foundation Programs: Innovation and Technology ‘Shaping the Future of ELT’, KnE Social Sciences*, 26–38. DOI 10.18502/kss.v3i24.5165.
- Sheffield, C. C. (2007). Technology and the gifted adolescent: Higher-order thinking, 21st century literacy, and the digital native. *Meridian: A Middle School Computer Technologies Journal*, 10 (2).

REFERENCES

- Berezivska, L. D. (2022). Konceptualni zasady formuvannia zmistu zagalnoi serednoi osvity v Ukraini (1991–2017): istoryko-dzhereloznavchyy aspekt [Conceptual bases of reforming the content of general secondary education in Ukraine (1991–2017): historical and source studies aspect]. *Research and Educational Studies*, 6, 9–25. DOI: <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2022-6-9-25> [in Ukrainian].

- Bocharova, O. A. (2011). Osoblyvosti pedahohichnoi pidtrymky obdarovanykh uchniv v Ukraini [Peculiarities of pedagogical support for gifted students in Ukraine]. *Naukovi pratsi DonNTU. Serii: pedahohika, psykholohiia i sotsiologiia*, 11, 6–11. [in Ukrainian].
- Onatskyi, V. M. (2001). Vsi dity obdarovani [All children are gifted]. *Gifted Child*, 6, 34–43. [in Ukrainian].
- Onatskyi, V. M. (2023). Rozvytok spetsializovanoi osvity dlia akademichno obdarovanykh uchniv v Ukraini na pochatku XXI stolittia [Development of Specialized Education for Academically Gifted Students in Ukraine in Early XXI Century]. *Osvita ta pedahohichna nauka – Education and Pedagogical Sciences*, 1 (182), 86–96. [https://doi.org/10.12958/2227-2747-2023-1\(182\)-86-96](https://doi.org/10.12958/2227-2747-2023-1(182)-86-96) [in Ukrainian].
- Ali, H., Alrayes, A. (2019). The Role of Technology in Gifted and Talented Education: A Review of Descriptive and Empirical Research. *University of Bahrain – English Language Center: The 2nd International Conference Foundation Programs: Innovation and Technology 'Shaping the Future of ELT', KnE Social Sciences*, 26–38. DOI 10.18502/kss.v3i24.5165.
- Sheffield, C. C. (2007). Technology and the gifted adolescent: Higher-order thinking, 21st century literacy, and the digital native. *Meridian: A Middle School Computer Technologies Journal*, 10 (2).

Volodymyr Onatskyi,

Head teacher for educational work
Children and youth creativity center
Obolonsky district of Kiev, Ukraine
ORCID ID: 0000-0002-4751-7029
e-mail: ovm.phd@gmail.com

**RESULTS OF ONLINE SURVEY OF EDUCATORS
REGARDING THE PARTICULARITIES OF IMPLEMENTING
EDUCATION FOR GIFTED STUDENTS IN UKRAINE**

Abstract. The article presents the results of an online survey of teachers regarding the peculiarities of working with gifted students in general secondary education institutions in Ukraine. It analyzes the specifics of gifted education at the beginning of the 21st century and under the current state standard. An assessment is given to the education reforms that have already been implemented and the prospects for further education of academically gifted students within the framework of the New Ukrainian School [Nova Ukrainska Shkola] (NUSh) reform. Regional differences in working with gifted children and the specifics of working with them in urban and rural areas are also analyzed. The research was conducted using an online survey with the 'Union of Educators of Ukraine' group on Facebook as the research base. According to the results of this study in which 219 practicing teachers from all the regions of Ukraine participated, the attitude of educators towards the phenomenon of child giftedness was determined. An assessment was provided for the role of preschool education in the further development of abilities. Modern interpretations of the concept of a 'gifted child'

were analyzed and emphasis was placed on addressing the problems that the majority of gifted students in general secondary education institutions in Ukraine face. Among other findings the evaluation of Ukraine's state policy in the field of gifted education revealed that under the old state standard, the level of education for gifted students was higher (at 9.2 points out of 12), while after the introduction of the NUSh reform, this indicator decreased to 6.9 points. The majority of surveyed teachers noted that contemporary education is oriented towards the 'average' student and children with special educational needs, while gifted children found themselves in the constraints of egalitarian trends in education that eliminate competitive selection and specialized schools for academically inclined students. Based on the research findings, a conclusion was drawn about the necessity of categorizing gifted children as individuals with special educational needs, requiring a tutor (assistant), and the development of an educational trajectory for the further development of each gifted student.

Keywords: giftedness; Academic giftedness; gifted child; Teacher survey; education reform; NUSh (New Ukrainian School); Ukraine.